

pravico do izobraževanja ter načeli vseživljenjskosti ter enakopravnosti študentov, zagotoviti svobodo raziskovanja, poučevanja in umetniškega dela ter omogočiti avtonomijo, potrebno je skrbeti za kakovost vseh akademskih dejavnosti ter vsem vpletenim in "prizadetim" (zaposlenim, študentom, javnosti) omogočiti soodločanje in soupravljanje (Mihevc predlaga tudi vzpostavitev "akademskega zbora" in "sveta uporabnikov"). Glede na "splošno" stanje duha pa avtor pričakuje, da se bo "visokošolska zakonodaja", ki je trenutno v procesu adaptiranja in dopolnjevanja, čez nekaj časa morala zopet prilagajati, saj predlagane rešitve le napol odpravljajo pereče probleme slovenskega visokošolskega sistema.

Kot piše v analizi empirične raziskave, so tako profesorji kot tudi študentje krivi za slabo stanje na univerzi; vizije univerze ni oziroma je "zmedena", kar pa ne pomeni, da imamo nujno opraviti s "krizo" univerze. Če rečemo, da je Univerza ideološki aparat države, potem je tudi sam diskurz o krizi le še eno "orodje" Oblasti. In ko govorimo o "krizi", potem moramo vedeti, da "kriza" zakriva in usmerja pozornost in (raz)umevanje. Konec koncev je prispodoba o plesu Univerze, ki jo nosi naslov zbornika, kar umestna: še tako avtonomen plesalec ne pleše brez koreografije in spremljave in kar je še pomembneje: nihče ne pleše brez gledalcev in kulis in nihče ne "nastopa" če ni odra. "Avtonomni ples univerze" nam v tem zborniku pokaže, da je "avtonomija" univerze mnogoplasten koncept, da govoriti o "avtonomiji" ni enostavno, še težje pa je avtonomijo vgraditi, vsekakor pa je pričujoči zbornik dobrodošlo branje polno informacij, analiz in komparacij vsem akademikom in univerzitetnikom, državnim uslužbencem in vsem študentom, ki ne vedo, kam in kako s to Univerzo, ko bi jo radi nekam deli.

Ana BARBIČ

Patricia O'Hara

Partners in Production? Women, Farm and Family in Ireland.

Berghan Books 1998, 182 str., ISBN 1-57181-939-8 (hard cover), ISBN 1-57181-969-x (pbk).

Družinska kmetija in kmečka družina sta središnji temi ruralne sociologije iztekajočega se stoletja. Razcvet feministične teorije kot tudi empirično vse bolj očitna vloga žensk na družinskih kmetijah in v podeželskih skupnostih je zadnja desetletja med pomembne ruralno-sociološke teme uvrstila tudi kmetico. Ob množici člankov v strokovnih revijah in številnih referatih na strokovnih srečanjih pa so knjige, ki nameenjajo osrednjo pozornost kmetici in njenim številnim vlogam na kmetiji kot družinskem podjetju (Whatmore, S. 1999. *Farming Women: Gender Work and Family Enterprise*. London Macmillan; Hangen, M. S. 1998. *Women farmers in Norway*. Trondheim: Senter for Bydeforskning) prej izjema kot pravilo. Zato je knjiga Patricije O'Hare, katere predstavitev je predmet tega zapisa, vredna pozornega branja.

Knjiga je razdeljena na osem poglavij. V prvih treh avtorica predstavi teoretski okvir, temelječ na izčrpnem pregledu relevantne literature, ter oblikuje teoretsko zgradbo in metodološki pristop empirične raziskave, iz katere črpa podatke za nadaljnjih pet poglavij, v katerih predstavlja naslednje vidike življenja in dela irskih kmečkih žensk:

- ustvarjanje kmečke družine: postati kmečka žena
- znotraj družinske kmetije: žensko delo in družinsko kmetovanje
- znotraj kmečke družine: delitev virov
- zagotavljanje prihodnosti: reprodukcijska vloga kmečkih žensk
- ženske v družinskem kmetovanju na Irskem: zaključki in razmišljanja

Dodana bibliografija obsega 242 enot, ki so v indeksu opremljene s stranmi besedila, na katera se nanašajo.

V nadaljevanju se omejujem na glavne vtise, ki mi jih je zapustilo branje O'Harine knjige.

Podrejeni položaj irskih kmetic.

Družinska kmetija se obravnava kot spoznamna enota, ki jo vodi moški kmet, ženska kot druga polovica družine, pa ostaja skrita v njegovi senci. Uradno in javno družinsko kmetovanje (na Irskem - op. A. Barbič) predstavlja kmet moškega spola, ki je lastnik zemljišč, ki predstavlja družino v kmetijskih organizacijah, ki je obdavčen in nosilec socialnega zavarovanja. Ženske, vključene v družinsko kmetovanje, nimajo samostojnega statusa v okviru družinske kmetije in se razen v primeru lastnega plačnega poklica, o njih praviloma razmišlja in govori kot o ženah kmetov (str. 2). Torej je kmetica na Irskem uradno in javno v okviru družinske kmetije oseba v podrejenem položaju. Same kmetice se nad dejstvom, da niso (so)lastnice kmetije, niti ne pritožujejo, saj jim je lastnina kmetije praviloma zagotovljena z moževo oporoko, pa čeprav v mnogih primerih le dotlej, dokler najstarejši sin ni sposoben prevzeti kmetije. Bolj kot zaradi nelastništva se irske kmetice počutijo zapostavljene zaradi tega, ker nimajo lastnega denarja, s katerim bi svobodno razpolagale.

Te in številne druge oblike prikrajšanosti, s katerimi se srečujejo irske kmetice, spodbujajo k oblikovanju in uresničevanju novih ideologij zasebnosti, udeležbe, zagotavljanja finančne neodvisnosti otrokom - jim omogočiti stvari, ki jih same niso bile deležne. Finančno podrejenost irske kmetice vsaj do neke mere nadomeščajo z vodenjem družinskih financ: od družinskega knjigovodstva do vsakdanjih nakupov in vlaganj/varčevanja za prihodnost otrok.

Resnično finančno neodvisne pa so samo tiste kmečke ženske, ki so zaposlene zunaj kmetije. Čeprav zasluženega denarja ne porabijo zase, temveč za družino in gospodinjstvo, jim prispevek k dvigu življenjske ravni družine daje občutek enakopravnosti/neodvisnosti.

Delo žensk na kmetiji - nujna majhnih družinskih obratov

Medtem ko ženske na velikih komercialnih kmetijah ne opravljajo kmečkih del in si oblikujejo lastno področje vpliva doma ali v nekmetijskem poklicu, pa ženske na majh-

nih družinskih kmetijah predstavljajo nepogrešljivo delovno moč. Avtorica je v svoji raziskavi identificirala štiri tipe delovnih odnosov žensk na irskih družinskih kmetijah:

- *Delo za družinsko kmetijo* (Work for the family farm) je opredeljeno kot partnerstvo (običajno, vendar ne nujno, zgolj z možem) pri številnih opravilih in odločitvah. Kmetija se v tem primeru smatra kot družinsko podjetje in ženske se čutijo močno povezane s kmetijo kot podjetjem in kmetovanjem kot poklicem (str.104).

- *Pomočnice na kmetiji* (the farm helper) lahko prispevajo enako količino dela kot kmetice iz prve skupine, so pa v manjši meri vključene v odločanje in imajo skromnejši dostop do dohodka kmetije. Take kmetice sicer uživajo v življenjskem slogu kmetovanja, niso pa zadovoljne z delom, ki ga opravljajo, kot tudi ne s pomanjkanjem samostojnosti v smislu občutka, da nimajo druge izbire (str. 106).

- *Ustvarjalke kmečkega doma* (the farm homemakers). Čeprav so na voljo, ko je njihovo delo na kmetiji potrebno, so kmetice te skupine zelo skromno vključene v delo na kmetiji in so izrazito usmerjene v gospodinjstvo. Dejstvo, da so se znašle na kmetiji, se lahko smatra kot naključje, zlasti v primerih, ko je (bil) mož zaposlen zunaj kmetije. V takšnih družinah je glavni vir dohodka in identitete nekmetijski poklic in ženske iz te skupine niso opredeljene kot kmetove žene (str. 107).

- *Kmečke žene v plačanem delu*. Vse spraševanke te skupine so odraščale na kmetiji. Predstavljajo posebno in privilegirano kategorijo ne le v smislu 'kulturnega kapitala', ki so ga prinesle s poroko, temveč zato, ker opravljanje uglednega poklica zunaj kmetije spreminja tako značaj družinskega delovnega procesa kot naravo zakonskih odnosov. Ženske z lastnim dohodkom imajo mnogo močnejši položaj nasproti moški dominantni vlogi v njihovih odnosih kot pa druge kmečke ženske (str. 108).

Identificirane oblike delovnih odnosov med možem in ženo na irskih družinskih kmetijah opozarjajo najmanj na to, da ti odnosi niso več tako uniformni, temveč so vse bolj pestri in vsaj nakazujejo, če že ne

dokazujejo, sodobne transformacije kmečke družine.

Kmetice-matere kot kritični dejavnik družbene reprodukcije

Kmečke ženske na Irskem (kot tudi marsikje drugje) nimajo na voljo veliko sredstev/strategij, s katerimi bi spreminjale svoj položaj, če z njim niso zadovoljne. Lahko pa - in to tudi zavestno počnejo - odločilno vplivajo na prihodnost svojih otrok, tako hčera kot sinov, ki ne morejo naslediti kmetije, s tem, da jim omogočajo šolanje na 2. (srednji) ali celo na 3. (visoki) stopnji ter jim s tem zagotavljajo možnost izbire poklica in življenjskega sloga. To svojo trditev O'Hara učinkovito podpre s podatki o deležu kmečkih otrok, ki so v šolskem letu 1988/89 končali srednjo šolo (73%), in deležu tistih, ki so nadaljevali šolanje na 3. stopnji (31%). Podatki o vpisu na 3. stopnjo za leto 1992 kažejo, da je 17 odstotkov vpisanih izhajalo iz kmečkega sloja, čeprav so kmečki otroci predstavljali le 12 odstotkov ustrezne starostne skupine (str. 137). Celotno več, irske kmečke matere terjajo višjo izobrazbo tudi za sinove - naslednike kmetij. Moč za zagotavljanje možnosti izbire svojim otrokom s šolanjem kmečke matere črpajo iz ovir, ki so njih "prisilile" in jih "zadržale" v kmečkem stanu, vsaj do neke mere pa verjetno tudi iz dejstva, da so v povprečju bolj izobražene kot njihovi možje (str. 138).

Vprašanje, ki si ga bralec/bralka knjige ob koncu skoraj neizogibno zastavi, izgleda približno takole: "Ali dejstvo, da kmečke matere želijo svojim hčeram in sinovom omogočiti, da izstopijo iz kmečkega poklica, nakazuje propad(anje) družinskih kmetij ali pa napoveduje nujnost sprememb odnosov v kmečki družini in na družinski kmetiji, da bi se le-te ohranile?"

Po mnenju O'Hare bo potrebno feministične teorije, ki zadevajo ženske v družini ali v družinskem podjetju, preusmeriti od determinizma, povezanega z izkoriščanjem, v upoštevanje ženskega manaverskega prostora in prikazati ženske kot zavestno odločene vplivati na svet okoli sebe. Prav družinsko podjetje, kakršno je kmetija, po mnenju avtorice nudi enkratne priložnosti za vzpostavitev pragmatično uravnoteženih

delovnih in čustvenih odnosov med ženami in možmi, v katerih se tradicionalne meje vlog v času neopazno spreminjajo prek pogajanj, ki so usmerjena bolj v skupne kot v individualne cilje.

Čeprav knjiga, kljub izredno obsežni bibliografiji, najbrž nima ambicij bazičnega teoretičnega dela, pa bo z izrednim poslušom za "nevidna" in "manj vidna" dogajanja v sodobni kmečki družini, za podrobnosti, ki so tako v ruralno-socioloških kot feminističnih delih spregledana, nedvomno spodbudila razmišljanja in raziskovanja na področju sociologije in ekonomije družinskih kmetij "v tranziciji".

Gregor KITA

Roman Vodeb

Ideološke paradigme v športu (...ko poseže vmes država)

FIT, Trbovlje 2000 (147 strani)

Med športologi na področju humanističnih ved in družboslovja so redki, ki bi znali o športu povedati kaj več kot smo vajeni prebrati iz strokovnega časopisja. Roman Vodeb je zagotovo eden tistih "subjektov, za katerega se predpostavlja, da ve", ki lahko o športu in športologiji nasploh, še posebej pa o slovenskem športu, pove in zapiše tisto, kar si teoretiki humanističnih ved želijo slišati o športu. Slovenski prostor sicer premore kar nekaj filozofov, sociologov, epistemologov, psihoanalitikov, ki bi znali o športu povedati tisto, kar športni teoretiki ne znajo povedati o svojem fenomenu - športu. Toda ti družboslovci se nekako ne želijo izpostavljati pritisku, ki bi zagotovo sledil iz vrst športologov, ki so zrasli na Fakulteti za šport.

Roman Vodeb je bivši športnik, bivši trener, diplomant Fakultete za šport, na kateri je tudi magistriral, sedaj pa je doktorant na ISH, ki si upa pisati o športu tisto, kar se o športu ne sme oz. ne želi vedeti. Vodeb se v teoriji pojavlja kot epistemolog, filozof, sociolog, psihoanalitik - skratka športolog, ki s teoretsko predrznostjo piše o nerazpoznavnih teoretskih problemih športa - v tokrat